

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

nieuwjaarsbrief van het hoofdbestuur van het humanistisch verbond

Wij wensen elkaar in deze dagen een gelukkig en voorspoedig 1965. Ook het Humanistisch Verbond spreekt de wens uit, dat alle mensen in het komende jaar zoveel mogelijk geluk en voorspoed zullen kennen.

Als wij deze woorden: „wensen”, „geluk” en „voorspoed” zo veelvuldig uitspreken, willen wij niet nalaten ons af te vragen wat deze woorden concreet en praktisch betekenen, anders blijft onze nieuwjaarswens een loze beleefdheidsfrase.

In de eerste plaats dan het woord „mensen”. Het is een beetje een vrijblijvend woord. Het is gemakkelijk de wens uit te spreken, dat het iemand goed gaat; later horen we dan nog wel eens hoe het afgelopen is. Zo op het eerste gezicht wordt er verder van ons niets gevraagd. Intussen rijst wel de vraag of dit voldoende is. Is het zo, dat wij kunnen volstaan met wensen of moeten wij ook iets doen? Leven wij zo met elkaar, dat wij ieder maar een beetje voor zichzelf laten ploeteren in de hoop, dat hij wat geluk en voorspoed zal vinden? Of helpen wij elkaar, zodat wij niet alleen ons eigen welzijn nastreven, maar ook het welzijn van andere zoveel mogelijk bevorderen? Het antwoord van het Humanistisch Verbond op deze vragen is in ieder geval dat het Verbond iets wil doen, een bijdrage wil leveren ter bevordering van menselijk geluk en voorspoed.

Maar mogen wij nu even uw aandacht vragen voor dat woord „geluk”.

Daarbij willen wij niet in het algemeen theoretiseren maar een aantal verschijnselen bespreken, waarbij het menselijk geluk in het geding is. Wij wensen wel, dat alle mensen gelukkig zullen zijn, maar wij weten ook dat dit lang niet altijd lukt. Geluk is geen objectief feit, maar een gemoedsgesteldheid, een waardering. Het ongeluk hangt wel vaak samen met aanwijsbare omstandigheden. Maar daaruit volgt nog niet, dat verbetering van die omstandigheden leidt tot een positief en duurzaam geluk. Mensen kunnen op heel verschillende manieren in omstandigheden raken, die het onmogelijk maken zich gelukkig

te voelen. Wij denken aan de velen, die geplaagd worden door ziekte; aan velen, die zich eenzaam en verlaten voelen; aan mensen, die een gevangenisstraf ondergaan; aan mensen die in de knoop zitten met moeilijkheden van heel uiteenlopende aard. Het Humanistisch Verbond acht het zijn plicht, aan deze mensen zoveel mogelijk hulp te bieden. Dat wil voor het Humanistisch Verbond zeggen geestelijke hulp, morele steun, het tonen van medemenselijke belangstelling. Dit alles met het doel om medemensen-in-nood te helpen om onontkoombaar leed te dragen en de levensmoed te vinden om ogenschijnlijk onoverwinbare moeilijkheden zelf, op eigen kracht meester te worden. Wij spreken hier over de zo langzamerhand algemeen bekende humanistische geestelijke verzorging.

De praktische ervaring in de afgelopen jaren heeft ons overduidelijk geleerd dat hier een taak voor ons ligt, die wij moeten vervullen en waarmee wij velen reële hulp kunnen bieden.

Vanuit deze ervaring is het ons wel een behoefte onze verbazing uit te spreken over het feit, dat wij nog altijd allerlei belemmeringen ontmoeten bij de uitoefening van deze menselijke taak met name daar, waar mensen noodgedwongen onder de zorg, het toezicht of de leiding staan van één of andere instelling. Wij denken hierbij vooral aan ziekenhuizen, gevangenissen en het leger. Er zijn nog altijd ziekenhuizen waar buitenkerkelijke patiënten liggen, maar waar humanistische geestelijke verzorging wordt bemoeilijkt of zelfs onmogelijk gemaakt. Ook ten aanzien van de mogelijkheden, die ons door de centrale over-

*De redactie en de administratie
wensen alle lezers een voorspoedig
1965.*

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 3 januari 1965

Zojuist verschenen:

HUMANISME

EN SEXUALITEIT onder
redactie van dr. J. P. van Praag

f 0.95

HUMANISTISCH

VORMINGSONDERWIJS

f 0.50

DIT WORDT GEDAAN

f 0.50

Te bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond, met omschrijving van de gewenste brochure

heid worden geboden, constateren wij onverklaarbare verschillen tussen het beleid van het departement van Defensie en het beleid van het departement van Justitie. De erkenning van ons recht op eigen zendtijd laat nog steeds op zich wachten. Overigens blijkt ook dat wel erkende rechten soms door plaatselijke autoriteiten op een zeer benauwde wijze worden geïnterpreteerd. Wij zeggen met nadruk *soms* omdat wij tot onze vreugde ook vele plaatselijke autoriteiten ontmoeten, die ons volkomen loyaal tegemoet treden. Maar wat wij wensen is dat allen, die zich onder toezicht van de overheid bevinden, op precies dezelfde wijze en onder precies dezelfde voorwaarden in contact kunnen treden met ons als met de kerkelijke geestelijke verzorgers. Iedere vorm van discriminatie is voor ons onaanvaardbaar. De betekenis van de humanistische geestelijke verzorging zij op deze plaats nog nader geïllustreerd door de aandacht, die deze zaak ook in andere landen begint te krijgen. Na via de Internationale Humanistische Unie te hebben kennisgenomen van de Nederlandse ervaringen zijn thans ook de humanistische organisaties in Engeland en de Verenigde Staten bezig met de invoering van geestelijk verzorgingswerk.

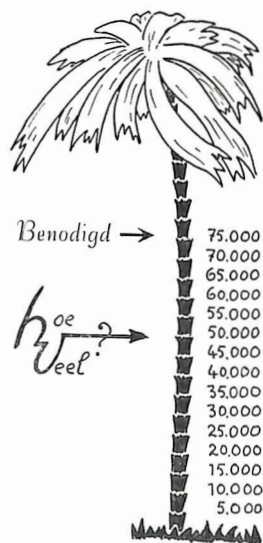
Een geheel andere factor, die ook van grote invloed is op het menselijk geluk, wordt gevormd door de ontwikkelingen, die wij constateren in de ons omringende christelijke wereld. De Generale Synode van de Nederlands Hervormde Kerk heeft reeds verschillende malen uitspraken gedaan, waaruit een grote bereidheid blijkt om nieuwe wegen te zoeken voor de oplossing van klemmende vraagstukken in de menselijke samenleving. Ook de R.K.-wereld is in beweging en neigt meer naar openheid en verdraagzaamheid als ook naar meer mondigheid en zelfstandigheid

van de volwassen mens. Wij signaleren in dit verband een stroming in het concilie, die opkomt voor godsdienstvrijheid, alsmede een aantal uitspraken van zeer vooraanstaande Nederlandse Katholieken. Intussen blijven er ook, ondanks gunstige ontwikkelingen, nog wel verschillende netelige problemen. In een gemengd huwelijk van een gelovig protestant, of van een overtuigd humanist met een katholiek, die de R.K.-kerk trouw wil blijven, komen beide partijen voor pijnlijke gewetensconflicten te staan. Ook een deugdelijke aanpak van het bevolkingsvraagstuk in Nederland en in de wereld blijft afstuiten op volkomen verouderde maar feitelijk nog geldende katholieke opvattingen.

Maar ook al zou de ontwikkeling naar ruimeheid en openheid binnen de kerken zich volledig doorzetten, wij blijven verantwoordelijk voor onze eigen taken, die onverminderd onze energie eisen. Ons uitgangspunt blijft even wezenlijk als voorheen verschillen van de godsdienstige opvattingen, en onze taak blijft de verdediging van de rechten der buitenkerkelijken, de bezinning op en de verbreiding van de humanistische levensovertuiging, alsmede het verrichten van een steeds toenemend aantal praktische werkzaamheden. Daarmee dienen wij op onze wijze het menselijk geluk. Een belangrijk punt daarbij, dat wij niet kunnen voorbijgaan is de houding, die wij aannemen tegenover de medemens, die in een of ander opzicht verschillen van onszelf. De rassendiscriminatie, waarvan wij tot dusver meenden, dat deze alleen nog voorkwam in andere delen van de wereld zoals Zuid-Afrika en Amerika, blijkt toch ook bij ons nog te bestaan. In Engeland speelden bij de jongste verkiezingen in sommige districten rassentegenstellingen een belangrijke rol; in Nederland ontstond veel verontwaardiging toen bleek dat in een amusementsgelegenheid in Amsterdam aan bepaalde kleurlingen de toegang geweigerd werd. De discussie, die naar aanleiding hiervan ontstond, bracht aan het licht dat kleurlingen dikwijls grote moeite hebben om kamers te vinden. Men mag zich ernstig afvragen of dit ver-

Giro 64.75.00 Bihar-actie

Stand op 30 december

schijnsel niet een veel bredere omvang heeft dan wij in 1964 in Nederland nog voor mogelijk hadden gehouden.

Wij weten wel, dat soms, bijvoorbeeld door kamerverhuurders, een beroep wordt gedaan op andere levensgewoonten en wij begrijpen wel, dat men niemand kan verplichten iemand op kamers te nemen. Maar het is toch zaak de vraag te stellen of wij wel altijd de moed opbrengen om opvattingen, die wij in theorie huldigen ook toe te passen in de praktijk.

Het weren van mensen met een andere huidskleur is trouwens niet de enige vorm van discriminatie, die in onze samenleving nog voorkomt. Standsvooroordelen vormen herhaaldelijk barrières, waar wij nauwelijks overheen kunnen komen. In sommige gevallen worden ook sollicitanten ten onrechte afgewezen alleen op grond van het wel of juist niet hebben van een bepaalde geloofs- of politieke overtuiging. Wij achten al deze discriminaties een aantasting van de menselijke waardigheid en het is ons maar al te pijnlijk bekend, dat zij de kiem in zich dragen van afschuwelijke misdaden en onbeschrijflijk leed. Men hoeft daarbij niet enkel te denken aan de terreur van het nationaal-socialisme. Aan recente tragische gebeurtenissen in Kongo is rassendiscriminatie — in beide richtingen — immers evenmin vreemd.

Veel geluk en voorspoed. Als wij spreken over voorspoed plegen wij meer te denken aan de materiële kanten van het menselijk bestaan, waarvoor ook het woord welvaart tegenwoordig veelvuldig wordt gebruikt. Als wij objectief onze levensomstandigheden vergelijken met die van slechts een dertig jaar geleden dan moeten wij erkennen, dat de welvaart van ons gehele volk in die periode niet onbelangrijk is gestegen en dat nijpende armoede langzamerhand verdwijnt.

Bovendien leven wij in het perspectief van een verdergaand toenemen van de welvaart. Deze ontwikkeling juichen wij toe omdat welvaart de mens vele ontplooiingsmogelijkheden biedt, die in een toestand van armoede geheel onbereikbaar zijn. Echter ook het leven in welvaart, dat overigens nog niet inhoudt een leven in overvloed voor allen, heeft zijn problemen en stelt bijzondere eisen aan de mens. Meer welvaart betekent niet, dat nu plotseling het onmogelijke verwezenlijkt kan worden; en het getuigt van meer levenskunst als men geniet en gebruik maakt van de mogelijkheden, die men wel heeft, dan wanneer men zich laat beheersen door een jacht naar steeds meer.

Een punt van voortdurende aandacht in een maatschappij met een groeiende rijkdom is een rechtvaardige verdeling van de welvaart over de gehele bevolking. Voorts eist het leven

de kalender 1965 is uitverkocht

in de welvaart dat men oog heeft voor een zinvolle besteding, waarbij talloze onmisbare gemeenschapsvoorzieningen niet verwaarloosd mogen worden. Wij staan persoonlijk en als gemeenschap telkens voor allerlei bestedingsbeslissingen, waarbij soms alleen wijzelf en onze naaste omgeving gemoeid zijn, soms grote groepen belanghebbenden en zelfs gehele volkeren. Ook in 1965 staan wij in dit opzicht voor vele beslissingen, die hoge eisen stellen aan onze wijsheid, ons rechtvaardigheidsgevoel en onze zelfbeheersing. We menen dat in deze beschouwing de opmerking niet mag ontbreken, dat als wij elkaar veel voorspoed toewensen dit van ons allen de bereidheid eist daar dan ook hard voor te werken.

Speciale aandacht willen wij vragen voor onze hulp aan de ontwikkelingslanden. Wanneer wij aanvaarden dat het verlenen van deze hulp onze morele plicht is dienen we daaruit ook de consequenties te trekken. Daarom heeft de humanistische beweging zich mede verantwoordelijk gesteld voor het plan van de humanisten in India om in de deelstaat Bihar een ontwikkelingsproject tot uitvoering te brengen.

Dit is een van de vele activiteiten, die door het H.V. in het afgelopen jaar verricht zijn. Ook daaruit blijkt de betekenis van een humanistische organisatie. Zonder een dergelijke organisatie zou trouwens ook de invoering van humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten ondenkbaar geweest zijn. Dat dit door steeds meer mensen beseft wordt blijkt uit het feit, dat in 1964 bijna 2000 nieuwe leden toetraden, die daarmee het werk moreel en financieel mede helpen dragen en zich dikwijls ook persoonlijk gaan wijden aan ons werk. Mede daardoor is het H.V. in staat de zich steeds uitbreidende taken op het gebied van geestelijke bezinning en vorming ter hand te nemen en met zijn geestelijke verzorging een ieder die daarom vraagt bij te staan. Wij wensen alle mensen veel geluk en voorspoed in het komende jaar, waarbij wij weten, dat de mens uitsluitend op zichzelf en zijn medemens is aangewezen om geluk en voorspoed te verwerven.

Hoofdbestuur van het
Humanistisch Verbond

Wilt U ons helpen ?

Zo ja, dan verzoeken wij u het abonnementsgeld 1965 zo spoedig mogelijk te betalen.

De abonnementsprijs bedraagt f 5,50 per jaar. Dit bedrag kan worden overgemaakt op postrekening no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring — Utrecht, met als omschrijving:

„Abonnement 1965”

Bij voorbaat hartelijk dank.

AKTUEEL HUMANISME

Waarom zou de humanist niet bij de kerstboom gaan zitten? Men moet nooit een gelegenheid laten voorbijgaan om wat fleur te brengen in het bestaan van alledag. Zelfs degene die zich nooit heeft kunnen bevrijden van wrok tegen het christendom hoeft zich daarover niet te ergeren. De kerstboom is immers een heidens symbool, dat pas sinds enkele eeuwen tot een christelijk gebruik geijkt is.

Daarom lijkt het ook wat sentimenteel als sommige christenen aan andersdenkenden dit gebruik zouden willen betwisten. Of nog erger, als zij het willen voorstellen als ontheiliging van het heilige.

Toen het christendom de Europese wereld bekeerde, heeft het aan allerlei sinds lang bestaande gebruiken een nieuwe inhoud gegeven. Het zou moeilijk, zo niet onmogelijk, zijn geweest de bestaande tradities helemaal af te schaffen en geheel andere in te voeren. Levensgewoonten van eeuwen verdwijnen niet zo maar en evenmin kunnen nieuwe levensgewoonten op een bepaald moment worden ingesteld en begonnen.

De gebruiken die bij het nieuwe behoren, vinden het gemakkelijkst ingang, als ze zo goed mogelijk aangepast worden aan de gebruiken van het oude.

Zonder bang te zijn voor de radicale tegenstelling als het om beginselen gaat, moet iedere vernieuwingsbeweging de wijze gematigdheid hebben om bestaande levensregels en tradities te aanvaarden. Men moet inderdaad de oude zakken vullen met nieuwe wijn.

De grote zendelingen en bekeerders hebben zich aan deze gedragslijn gehouden. Oorspronkelijk vierde de christelijke kerk het geboortefeest van Christus op 6 januari. Maar al in het begin van de vierde eeuw werd dit feest opzettelijk verplaatst naar 25 december. Door dat te doen werd aansluiting verkregen bij het heidense feest van de wedergeboorte van de overwonnen zon, de terugkeer van het licht. Het was de enige manier om dit natuurfest te kunnen verdringen.

En het succes is volledig geweest, want al meer dan 1500 jaar viert de wereld kerstmis op 25 december.

Men vraagt ons als buitenkerkelijke humanisten vaak, hoe wij eigenlijk staan tegenover het kerstfeest. Ik weet uit ervaring dat de antwoorden niet gelijk zijn. Aan de ene kant is er immers bij ons, juist uit eerbied voor de godsdienstige zin van kerstmis, een zekere schroom om ook kerstfeest te vieren. Onze viering van kerstfeest zou als het ware altijd onder een zeker voorbehoud moeten zijn.

Aan de andere kant geeft de duidelijke veranderlijkheid van dit feest sinds de vroegste tijden, niemand het recht om de westeuropese vorm van deze tijd nu zo maar voor de laatste en beste, of zelfs als de enig toelaatbare vorm te houden. Daar komt nog bij, dat behalve de terugkeer van het licht, ook de doodeenvoudige geboorte van een nieuw levend mens op directe wijze spreekt tot degenen die de zin van hun leven zien in een volhardend pogen tot zo volledig mogelijke menswording.

Die menselijke geboorte spreekt ook tot ons humanisten des te duidelijker, naarmate al het bijkomstige van ras en stand en macht en rijkdom erbij ontbreekt. Het gaat dan om niets minder dan om het ondoorgrondelijke feit van de geboorte als zodanig. Om een nieuwe kleine mens, hulpbehoevend zoals de mens in wezen altijd is en tegelijk vol van onvoorspelbare mogelijkheden.

Het zou natuurlijk mogelijk zijn om terug te keren tot een Germaanse zonnewendesymbool. Maar alleen als aan een dergelijke natuurdienst een principiële eigen betekenis kan worden verleend, zou hij voor de moderne humanist zinvol en aanvaardbaar kunnen zijn.

De vraag is of een humanistische vormgeving van het kerstfeest mogelijk is zonder alle-daagsheid en zonder overspanning, ergens tussen kerstbrood en stichtelijkheid. Als de humanist bij de kerstboom iets beleven kan, zal dat dan ook niet zijn het wonder van de menswording; de menswording van de mens? Want is dit niet wat wij, buiten alle beschouwing en bespiegeling om, steeds weer beleven als een ondoorgrondelijke werkelijkheid? De mens is niet, hij wordt.

Hij wordt ten volle mens op het moment, dat hij zich losrukt uit de sleur. Hij wordt ten volle mens op het moment dat hij ophoudt geheel op te gaan in de zorgen van alledag en plotseling weet deel te hebben aan een overweldigend bestaan. Dat is het moment van de menswording van de mens.

Dat is nu wel aardig gezegd, van die menswording en zo, maar hoe gaat dat nu eigenlijk toe in het drukke leven en op zo'n vrije dag in de drukke huiskamer? Onze grootste moeilijkheid is immers dat de vanzelfsprekende vormen van vroegere levensbezinning voor ons geen betekenis meer hebben en dat we er geen nieuw voor in de plaats kregen.

Voor hoevelen vallen de „algemeen erkende christelijke feestdagen” niet als een brok gemelijke ledigheid tussen even kleurloze periodes van plicht en sleur.

Betekent de kerstboom in zo'n geval nog veel meer dan een verplichte onderbreking van de luidruchtigheid, of een sentimenteel vertoon van goedgeefsheid, of een uitgezochte gelegenheid voor eten en drinken?

Gelukkig zijn er ook tallozen die nog niet verleerd hebben hun vrije dagen zinvol te gebruiken voor hun liefhebberijen: knutselen of lezen of muziek. Daarvoor vormen de kerstdagen een achtergrond van gemoedelijke huiselijkheid en royale welwillendheid.

Weer anderen komen een ogenblik tot bezinning door hun medeleven met culturele manifestaties. Maar toch blijft in al deze gevallen een behoefte onvervuld. De behoefte n.l. aan een eigen vormgeving van deze dagen, die beantwoordt aan de verlangens en de bezieling van de niet-godsdienstige mens. Juist ook op deze dagen zullen we toch op een of andere wijze nieuwe, en voor ons zinvolle vormen terug moeten vinden. En dat zal ergens in de huiskamer moeten gebeuren. Ook wie de godsdienstige zin van het kerstfeest

Zojuist verschenen:

DE VERLENGING VAN HET LEVEN

samengesteld door Dr. L. A. Boéré, Dr. A. Daan, Dr. H. Faber, Prof. mr. J. F. Glas-tra van Loon, Dr. J. C. M. Hattinga Ver-schure, Prof. dr. ir. A. F. van Leeuwen s.j., Prof. dr. G. A. Lindeboom, J. Reehorst, Dr. V. W. D. Schenk, mevr. C. M. Versteeg-Sol-leveld, arts.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 29.

niet aanvaardt, heeft diep in zich het gevoel dat de tijd op een keerpunt is aangekomen. Natuurlijk kunnen we dat gevoel ook op andere tijdstippen beleven. Bijvoorbeeld luis-terend naar het ruisen van de zee of naar het suizen van de wind, of zelfs zo maar, in de dagelijkse werkelijkheid.

Maar we leven niet buiten de onheugelijke oude ontwikkeling van de mensheid. En daar-om is het dat de kerstdagen anders zijn dan andere dagen. Dan, in het bijzonder, hangt de onsterfelijke hoop van generaties om ons als een hunkering naar de wedergeboorte. Dan is er, als het ware, het wonder waarnaar we verlangen en waarin we, heel verstandig, niet geloven.

Maar het wonderlijkste van wonderen is dat ze soms gebeuren, als we ze zelf maken! Als we ontwaken uit de sleur, gaan onze ogen open. Dan zien we opeens de andere weer. Dan verbaast het ons niet dat wij ervaren hoe mensen met elkaar kunnen leven. En deze ervaring wordt een kracht in een ontmoedi-gende wereld.

Als het ontwaken uit de sleur iets betekent voor de humanist, dan is het niet iets van par-ticuliere zielezuiverheid, noch iets van zelf-voldane filantropie. Menswording van de mens betekent menswording van de mens tussen mensen in wie hij zich zelf her-kent. En deze herkenning staat niet stil voor de grenzen van natie, ras of klasse. Het is geen opgaan in brave stichtelijkheid, maar een onbegrensd medeleven. Medeleven in de vaste overtuiging, dat we allen tezamen mee-varen in hetzelfde lekke schuitje dat leven heet en dat wij tezamen drijvende moeten houden.

Geen godsdienst, geen bepaalde levensleer,

geen richting, heeft het alleenrecht op het symbool van kerstmis. Daarvoor is dit feest te menselijk en te zeer van alle tijden.

Zij die in de tijd voor het Christendom met kerstmis de terugkeer van het winnende licht vierden, zouden geen mensen geweest zijn als daarbij niet mede een rol had gespeeld hun hoop en verwachting en hun verlangen naar de nieuwe mogelijkheden van het leven. Met de komst van het christendom kreeg het geloof in een stralende toekomst een nieuwe gedaante en kreeg het feest aan het einde van het jaar een nieuwe vorm die tot op heden is blijven bestaan.

Laten we door de tijdelijke vorm heen kijken. Het is van grote waarde te beseffen, dat wij deel hebben aan wat de mensen vanouds als het beste heeft bezield. Te beseffen ook, dat wij de voortzetters ervan zijn, al doen we het niet allemaal op dezelfde manier en al denken we bij het zien van de kerstboom niet allemaal dezelfde gedachten.

Wie zo het kerstfeest viert wekt in zichzelf en bij anderen een kracht die onze tijd niet kan missen. Want alleen een krachtig geloof in de menselijkheid zal in staat zijn de ber-gen van ontmoediging, teleurstelling, twijfel en onzekerheid, te verzetten.

En het is niet genoeg om te zeggen, dat ons vertrouwen in de menselijke mogelijkheden blijkbaar onvernietigbaar is. Want dat ver-trouwen zou geen achtergrond hebben als het ons geen eisen stelde voor de dagelijkse prak-tijk van het leven.

Alleen als woord en daad elkaar niet ontlopen is het gerechtvaardigd in deze tijd het oer-oude feest waarvan de kerstboom nu het symbool is, te vieren.

Want dan is het feest het oude en het nieuwe feest.

de heiligste plicht

De heiligste plicht van de mens is zijn moge-lijkheid van weten, gevoelen en willen tot de hoogste trap op te voeren, zowel in het leven van het individu, in de doeleinden van ge-meenschappen als in de ontwikkeling der ge-hele mensheid.

En ik geloof dat een in breder kringen levend begrip van de mate waarin de mens tekort-schiet in het verwezenlijken van zijn schitte-rende mogelijkheden, hem zal prikkelen om te leren hoe deze verwezenlijkt kunnen wor-den en dat dit het machtigste religieuze motief zal zijn in de eerstvolgende fase van onze menselijke evolutie. Als humanist is dit mijn geloof.

Julian S. Huxley (geb. 1887)

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct aan postzegels insluiten.

(adv.)

WACHTEN

Omdat ik al een jaar of veertig genoeg heb gevonden in letterkundige voortbrengselen — niet in alle — van de heer J. Greshoff, heeft men mij ter gelegenheid van de verjaardag van Sinterklaas zijn (Jan's) laatste dichtbundel cadeau gedaan, *Wachten op Charon* genaamd.

Gelijk velen uwer weten was Charon de man die in zijn veerbootje de mensen over de grens van leven en dood bracht. Nu zit ik nog niet op Charon te wachten en ik heb het geschenk dan ook niet gezien als een zinspeling op een naderend verscheiden.

Ik houd het er voor, dat de heer Greshoff nog redelijk gezond is. Eerst dan immers kan men met enige distantie, berusting, aanvaarding over het einde spreken. En zelfs schertsen. Zodra echter de lichamelijke toestand minder wordt en men de kloppende deur meent te vernemen, begint men iets minder luchtig over de dood te denken.

De dood, het sterven, de smarten om het leed van deze wereld, dat zijn de geëigende onderwerpen voor poëten die aan het begin van hun loopbaan staan. De heer W. Bilderdijk heeft zich herhaaldelijk in het bepeinen van de dood vermeid en de heer W. Kloos prentte zich al vroeg in, dat men niet om het lieve doodzijn moet ijzen. Maar nadien hebben zij het leven nog verscheidene tientallen jaren gerekt.

De droeve dichters hebben aan mij indertijd een goede klant gehad. Toen mijn haren nog dichter, donkerder en minder sluik waren mocht ik graag met de hand onder het hoofd in een Kloosachtige houding de verdrietelikheden van het ondermaanse overdenken. Maar in de loop der jaren stompt men af, men wordt grover besnaard, maakt zelf een en ander mee en bespeurt, dat er desondanks toch ook wel aardige kanten aan het leven zijn. Als men dan later de jongere literatoren op zijn weg ontmoet, die op hun wijze meedelen hoe bar en boos de mensen wel zijn, dan is men geneigd zijn oude hoofd te schudden en te denken: „Komkom jongens, zó erg is het nu ook weer niet”. Maar wel valt mij toch steeds vaker de diepzinnige dichtregel in van de heer F. Haverschmidt: „t Gaat al voorbij, de tijd zal komen Janus, dat het met u en mij voorgoed gedaan is”.

Ik heb plezier in gedichten en boeken die mij resonneren, die een echo oproepen. Greshoff heeft zeer veel gezichten en zijn werken waren dus dienstig in zeer verscheiden levensperiodes en stemmingen. In *Charon* noemt hij een paar van zijn aangezichten: een pierrot, een predikant, koopman, kluizenaar, raisonneur, clown, heilsoldaat, een lamme goedzak en een stuk venijn. „Een eerlijk man is elke dag een ander”, heeft hij ook al eens

gezegd. Nu is hij dan een oude misanthroop. De bundel begint al dadelijk stevig:

„Alweer een lente waar ik niet om heb
gevraagd

Ik schep geen vreugde in vogellied
Nog minder in de redeloze grillen
Van onze vijand de natuur”

Ja, dat kan je zo hebben. In mismoedige ogenblikken gaat de lente, het vogellied en de natuur ons wel eens de keel uithangen. Dan komt men er ook toe in te stemmen met het volgende citaat:

„Wanneer dit alles over is
Wanneer dit alles eindelijk over is
Wanneer dit alles godverdomme over is
Begint het nieuwe

Wanneer dit alles over is
Begint het nieuwe: Niets
Het grenzenloze tijdeloze nameloze
Niets
Niets Niets”

Intussen ben ik hier op dit ogenblik nog niet aan toe. En ik bespeur met enig verdriet, dat de man die mij zo vaak vertroosting heeft geschonken, deze ontboezemingen in het licht heeft gegeven. Hij was zo lang een opgeruimd persoon, die het leven accepteerde inclusief het ongerief. Maar eenmaal schijnt de tijd te komen, waarop men werkelijk het grenzenloze tijdeloze nameloze Niets verkiest.

Of toch niet? Zou het ook een bezwering kunnen zijn, een afwering van het Niets? Zoals kinderen, die hopen dat de vorst zal aanhouden, zeggen dat het gaat dooien? Zoals Greshoff vroeger „cynisch en profaan” deed om zijn sentimentaliteit te verbergen?

Greshoff wacht op Charon. Hij wacht met wrok. Hij spreekt herhaaldelijk over gelogen zekerheden en over bedrog en zelfbedrog. Zo te spreken is natuurlijk ook een vorm van zelfbedrog. Hij wil zich met het doodgaan verzoenen en hij wil niet dood. Twijfelaar tot het laatste zegt hij:

„Die roepen om een zekerheid
Roepen de dood aan
Die zich niet ontbieden laat
De dood, de dood
O lieve dood stik dooie dood

Ik ben geen beroepsgedichtenlezer en geen recensent. Ik lees alleen voor mijn plezier, soms voor mijn verdrietig plezier. Ik denk dat ik van Greshoff nu maar geen nieuwe bundels meer koop.

H.H.

lezingen voor de radio

di. 5 jan. AVRO 15.30-15.45 uur: Mevr. D. Roethof-Ensing: „Opvoeding in het gezin”.

zo. 10 jan. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.

zo. 17 jan. VARA 9.45 uur: P. Spigt: „Mensen zonder God of gebod”.